

заступник директора з навчально-виробничої роботи
Вищого професійного училища №25 м. Хмельницького

Оновлення змісту професійної підготовки кваліфікованих робітників комерційного профілю

Резюме. Суперечність між соціальним замовленням та наявним станом фахової підготовки кваліфікованих кадрів, зумовлена змінами в технологіях та організації виробництва, новими вимогами до робочої сили, вимагає пошуку нових підходів у підготовці майбутніх робітничих кадрів. Стаття є спробою визначення шляхів оновлення змісту професійної підготовки кваліфікованих робітників комерційного профілю.

Ключові слова: зміст професійної підготовки, професійні та особисті якості випускника, компетентнісний підхід.

Постановка проблеми в загальному вигляді... В умовах динамічного розвитку економічної системи України, особливістю якої є перехід від економіки індустріального типу до інноваційної економіки, відбулися значні зміни в організації виробництва, розподілі ресурсів, управлінні процесами виробництва продукції та надання послуг, технологіях. Для того, щоб мати конкурентні переваги, відповідати кон'юктурі ринку та технологічним змінам, підприємства та комерційні структури змушені шукати нові гнучкі стратегії свого розвитку. Цей процес супроводжується новими формами організації праці, змінами у попиті на трудові ресурси, потребою у функціональній гнучкості робочої сили, що обумовлює необхідність модернізації професійно-технічної освіти, оновлення змісту професійної підготовки робітничих кадрів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій... Проблемам модернізації змісту професійної освіти та інноваційного розвитку професійно-технічної освіти присвячені дослідження та праці українських науковців Р. Гуревича, Л. Даниленко, В. Кременя, Н. Ничкало, В. Олійника, В. Радкевич, Л. Сергєєвої, Л. Шевчук, О. Щербак та ін. Проблематику компетентнісного підходу в освіті розглядали зарубіжні та російські дослідники - Т. Орджо, Дж. Равен, М. Холстед, І. Агапов, А. Пінський, У. Серіков, А. Тряпціна, А. Хуторський, С. Шишов та ін.

Проблеми впровадження компетентнісного підходу в системі професійної освіти України висвітлені у працях таких вчених, як Н. Бібік, Л. Ващенко, Г. Єльнікова, І. Єрмаков, Т. Десятов, Г. Лук'яненко, Н. Ничкало, О. Овчарук, Л. Паращенко, Д. Пузіков, В. Радкевич, І. Родзигіна, О. Савченко, Л. Сущенцева, Л. Шевчук, О. Щербак та ін.

Результати численних вітчизняних досліджень свідчать про те, що учні ПТНЗ погано володіють методологічними та економічними знаннями. Більш високий рівень вони виявляють в оволодінні фактологічним матеріалом, уміють відтворювати знання й застосовувати їх у знайомій ситуації. Інтегрувати знання й використовувати їх для одержання нових, для з'ясування явищ, які відбуваються в навколишньому світі, учні навчені значно гірше. Це створює суперечність між соціальним замовленням та наявним станом фахової підготовки кваліфікованих кадрів.

Формулювання цілей статті, постановка завдання... Аналіз економічної ситуації в Україні та світовий досвід засвідчують, що оздоровлення економіки і відновлення виробництва можна очікувати за рахунок збільшення кількості малих та середніх фірм, комерціалізації досягнень науки і техніки [11]. Успішна реалізація цієї стратегії передбачає підготовку кваліфікованих робітників комерційного профілю нової якості: сьогодні від працівника вимагають здатності до швидкого освоєння професії та адаптації до організаційних і технологічних нововведень, прогнозування та оцінки комерційно-значущих процесів, високого рівня відповідальності та компетентності, комунікабельності, ініціативності, соціальної активності тощо. З огляду на це, актуальною проблемою в умовах модернізації професійної освіти є оновлення змісту професійної підготовки робітничих кадрів, визначення умов формування професійно-компетентного випускника на засадах компетентнісного підходу, що вимагає пошуку нових форм організації навчання та професійної підготовки, визначення нових дидактичних завдань, застосування сучасних і ефективних технологій навчання.

Виклад основного матеріалу... Метою освітньої та соціокультурної політики у нових суспільних умовах, на думку І. Єрмакова, має бути розвиток людської особистості, її життєвого потенціалу (фізичного, творчого, інтелектуального,

трудового) та життєвої компетентності [6]. Глобальні цілі професійної освіти полягають у: створенні умов для набуття кожною людиною професії і включення її в суспільно корисну, продуктивну працю відповідно до її інтересів та здібностей; задоволення поточних і перспективних потреб народного господарства в кваліфікованих, конкурентоздатних робітниках, які мають широкий політехнічний світогляд, професійну мобільність, загальну культуру [1].

Як зазначає В. Кремень, в умовах інноваційного розвитку системи освіти України профтехосвіта має розглядатись не лише як компонент соціальної сфери, який забезпечує суспільне відтворення та соціальний розвиток, а й як галузь, близька до економіки, від якої залежить відтворення кваліфікованих трудових ресурсів та подальший розвиток галузей економіки. Модернізація системи профтехосвіти спрямована, зокрема, на зміни у змісті професійного навчання, що робить випускника більш підготовленим до динамічних змін на ринку праці [8, с.3-6].

Ми погоджуємося з Р. Гуревичем, що під змістом професійної освіти слід розуміти систему знань, умінь, навичок, рис творчої діяльності, світоглядних і поведінкових якостей особистості, які зумовлені вимогами суспільства до робітників відповідної кваліфікації та профілю і на досягнення яких мають бути спрямовані зусилля як педагогів, так і учнів у навчальних закладах, що забезпечують одержання професійної освіти відповідного рівня [2, с. 19].

Однак, зміст освіти є похідним від цілей навчання, які описують вимоги суспільства, певної галузі господарювання та роботодавців до робітничих кадрів, до суспільної та трудової діяльності майбутнього випускника. Сучасний і майбутній роботодавець зацікавлений у працівникові, який здатен гнучко адаптуватися в життєвих ситуаціях, які постійно змінюються, самостійно набуваючи необхідні знання, уміло застосовуючи їх на практиці для вирішення різних проблем; самостійно критично мислити, вміти побачити труднощі і шукати шляхи раціонального їх подолання, використовуючи сучасні технології; грамотно працювати з інформацією (вміти збирати необхідні для дослідження певної задачі факти, аналізувати їх, робити необхідні узагальнення, формулювати аргументовані висновки і на їх основі виявляти і вирішувати нові проблеми; бути

комунікабельними, контактними в різних соціальних групах, вміти працювати спільно, брати участь у прийнятті рішень; самостійно працювати над розвитком власного інтелекту, культурного рівня.

Розробка прогностичної професійної моделі кваліфікованого робітника комерційного профілю може ґрунтуватись на засадах компетентнісного підходу, завдяки якому можна спрогнозувати, якими саме компетенціями, професійними та особистісними, має володіти молода людина, щоб бути готовою до соціалізації та оптимального функціонування в умовах сучасного виробництва та бути здатною позитивно сприймати та вчасно реагувати на зміни у виробництві в майбутньому.

Ми погоджуємось з твердженням З. Єрмакової, яка вважає, що реалізація компетентнісного підходу у професійно-технічній освіті сприяє досягненню її головної мети – підготовки кваліфікованого робітника відповідного рівня та профілю, конкурентоспроможного на ринку праці, який володіє своєю професією, вільно орієнтується у суміжних сферах діяльності, здатний активно працювати на рівні вимог світових стандартів [7]. Компетентнісний підхід ґрунтується на категоріях «компетентність», «компетенція», сутність яких докладно розроблена у психолого-педагогічній літературі. Компетентність включає в себе три взаємопов'язані компоненти: знання і уміння, навички та здібності, поведінку та ставлення до роботи. Жоден компонент не може існувати без інших [3]. Дослідники проблематики компетентнісного підходу головним чином виокремлюють два типи компетенцій: професійні, що відносяться до технології трудової діяльності; загальні (ключові), що необхідні для адаптації наявних знань до нових вимог і ситуацій у трудовій діяльності та для отримання нових знань.

Аксіоматичним, на нашу думку, є положення про те, що умовою успішного входження особистості у соціальне середовище є не лише сформовані ключові компетенції, а й набуття певного рівня професійної підготовки, достатнього для виконання індивідом суспільно корисної праці.

Поняття професійної компетентності визначається через низку вимог, які вносяться до обов'язкового розв'язання професійних питань і задач, що спираються на базову кваліфікацію спеціаліста, яка може бути розширена або

ускладнена залежно від когнітивного, системно-діяльнісного і особистісно-орієнтованого підходу (цілей, задач, структури, способів та інших елементів професійної діяльності персоніфікованої особистості) [10].

Ми розглядаємо компетентність фахівця як множину особистісних (ключових) та професійних компетенцій, які має забезпечувати оновлений зміст професійної освіти та дозволять випускникові фахово використовувати знання та вміння на робочому місці на рівні встановлених вимог, досягати очікуваних результатів, діяти у нестандартних ситуаціях, швидко адаптуватись до змінних умов виробничого середовища, бути конкурентоздатним на ринку праці, використовувати та розвивати власні творчі здібності, віднайти своє місце у соціумі тощо.

Підготовка професійно-компетентного робітника вимагає нових підходів до організації навчання, визначення нових дидактичних завдань, зміни змісту професійної підготовки, застосування сучасних і ефективних технологій навчання.

Особливої актуальності в процесі формування професійно-компетентного випускника набувають дидактичні принципи, що є провідними у професійному навчанні (за В. Радкевич): виховання і навчання на основі продуктивної праці; навчання на основі формування політехнічних знань, початкових умінь, навичок і складних умінь; науковість у навчанні; систематичність; зв'язок практики з теорією; свідомість і активність учнів у навчанні; наочність навчання; міцність оволодіння навичками, складними вміннями, поглиблення теоретичних знань; етапність навчання; оптимальне поєднання навчання в майстернях, лабораторіях, на полігонах та тренажерних пристроях і на виробництві. Ці принципи діють у кожен момент навчання, у кожній його ланці та враховують інноваційні тенденції як на виробництві, так і в освіті, визначають зміст, організаційні форми, засоби і методи навчання в навчальних закладах профтехосвіти відповідно до загальних цілей освіти і виховання та закономірностей процесу формування професійних умінь, навичок і складних умінь [9].

Основним завданням професійно-технічного навчального закладу, в контексті оновлення змісту професійної підготовки кваліфікованих робітників

комерційного профілю, ми вважаємо створення таких умов для запровадження інноваційних методів і технологій навчання, які б дозволили інтенсивно формувати в учнів такі професійні та ключові компетенції, що у майбутньому дозволять їм зайняти активну життєву позицію, сформувавши новий тип поведінки, адекватний ринковим умовам [4].

Шляхами оновлення змісту професійної підготовки кваліфікованих робітників комерційного профілю у Вищому професійному училищі №25 м. Хмельницького є:

– вивчення вимог роботодавців, провідних фахівців галузі до майбутніх випускників, потенційних працівників підприємств у формі анкетування, співбесід, залучення фахівців виробництва до участі у роботі державних кваліфікаційних комісій; ознайомлення майстрів виробничого навчання та викладачів спецтехнологій з новітнім обладнанням, устаткуванням, програмними засобами, технологічними процесами – відбуваються у формі стажування, екскурсій на підприємства, спілкування з професіоналами-практиками в процесі організації виробничої практики для учнів навчального закладу. Ця інформація допомагає визначити, які складові навчальних програм є застарілими та неактуальними, потребують виключення або удосконалення. Зміни, які пропонується вносити до навчальної програми, обговорюються з представниками підприємств, установ, організацій, розглядаються на засіданнях методичних комісій;

– внесення змін у навчальні плани та програми підготовки майбутніх агентів з постачання на основі вивчення вимог роботодавців до кваліфікаційного рівня випускника. Наприклад, до навчальної програми виробничого навчання з професії «Агент з постачання» запропоновані наступні зміни: до теми «Закупівля товарів» введено вивчення особливостей закупівлі продукції на виставках та ярмарках, що є досить актуальним та потрібним на сучасному етапі розвитку економічних зв'язків; до теми «Робота в відділі бухгалтерії» пропонується ввести відпрацювання навичок використання програмного забезпечення «1С: Підприємство» (навчальним закладом придбано та встановлено ліцензований пакет ПП «1С: Підприємство» версії 8.2 з 16 робочих учнівських станцій), яке

встановлено та використовується у діючих підприємствах та організаціях; до теми «Робота в відділі продажу та маркетингу» введено вивчення різних способів презентацій товару (розробка та використання каталогів продукції, демонстрація зразків продукції, використання комп'ютерних презентацій тощо;

– роботодавець хоче бачити не тільки навченого основним прийомам роботи працівника, а й відповідальну, творчу, активну особистість. Досягти цього нам допомагає впровадження сучасних форм, методів та технологій проведення навчальних занять: уроки з використанням проектних та особистісно орієнтованих технологій, зокрема «Оформлення замовлень на закупівлю товарів та контроль поставок», інтегрований урок «Здійснення позапланової закупівлі товару на виставках, ярмарках та складання основних розрахунково-грошових документів», технологій імітаційного та розвивального навчання «Оприбуткування та прийманні товару на склад», інформаційно-комунікаційних технологій «Освоєння навичок роботи з асортиментом товарів», «Презентація товарної продукції» та ін. Результатами такого навчання є: позитивна взаємозалежність (кінцевий результат залежатиме не від одного учня, а від групи, яка колективно вирішує ту чи іншу проблему); особиста відповідальність (підготовка одного учня до вирішення проблеми впливатиме на кінцевий результат колективу); набуття соціальних навичок (учні навчаються працювати в колективі, спілкуватися, допомагати один одному опанувати матеріал, разом вирішувати проблеми, досягати кінцевої мети. Успішно застосовується в процесі підготовки фахівців комерційного профілю, зокрема, технологія навчання в умовах навчально-тренувальної фірми (НТФ). Педагоги активно застосовують такі методи навчання, як командні ігри, тести, тренінги, групові дослідження. Великої уваги заслуговують ділові ігри, які дають учням змогу якнайкраще проявити свій професіоналізм, компетентність, уміння застосовувати здобуті знання [5]. Організуючи таким чином навчання, можна одночасно реалізувати всі дидактичні принципи професійного навчання та декілька цілей: збагачення знань з предмета; розвиток професійних навичок; розвиток особистісних якостей; формування цінностей; розвиток почуття громадського обов'язку; формування підприємницької поведінки;

– оновлення змісту навчально-методичного забезпечення є проблемою досить актуальною в сучасних умовах розвитку освіти. Ця діяльність тісно пов'язана з рівнем професійної майстерності педагогічних працівників (технологічна грамотність, рівень володіння інформаційно-комунікаційними технологіями, розуміння тенденцій розвитку виробництва та сфери послуг тощо). Єдина методична проблема, що досліджується педагогічним колективом «Особистісно-професійний розвиток і саморозвиток педагога та учня» вмістила всі завдання, які були і є дотепер на часі для системи ПТО. Активне впровадження інноваційних технологій органічно вплелось в завдання, що виходили з поставленої перед колективом науково-методичної теми. Одним із напрямів дослідницької діяльності викладачів і майстрів виробничого навчання є розробка та експериментальна перевірка педагогічних технологій, навчально-методичних комплексів. Надається перевага особистісно орієнтованим, розвивальним, активним та інтерактивним методам і формам організації навчального процесу, при яких навчальний процес відбувається на основі постійної активної взаємодії учнів та педагогів. Для реалізації цієї мети в училищі регулярно проводиться навчання педагогічних працівників основам комп'ютерної грамотності, використання ІКТ в навчальному процесі, широке залучення мультимедійних пристроїв та інструментів Інтернет для активізації пізнавальної діяльності учнів, проводяться педагогічні тренінги, педагогічні читання та ін.

Колективний досвід Вищого професійного училища №25 підтверджує висновки науковців про те, що інноваційна діяльність має здійснюватися на широкій науковій основі, зокрема з урахуванням провідних теоретичних положень, обґрунтованих вченими з проблем теорії і методики професійної освіти, педагогічною досвіду, що відображає нове мислення викладачів і майстрів виробничого навчання. Це потребує від педагогів ПТНЗ готовності до діяльності дослідницького характеру, зокрема вміти здійснювати аналіз виробничого або педагогічного процесу, виявляти причини, що призвели до негативних наслідків, визначати педагогічні умови, котрі забезпечують результативність процесу навчання, критерії оновлення змісту професійної освіти, проектувати педагогічні технології, моделювати навчально-виробничий процес тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень... В умовах інформаційного суспільства, його невинного та стрімкого розвитку, зростаючих вимог до сучасного випускника, оновлення змісту професійної освіти відбувається у напрямках впровадження нових стандартів підготовки кваліфікованих кадрів, впровадження сучасних форм, методів та технологій у навчальний процес, внесення змін у навчальні плани та програми підготовки відповідно до вимог ринку праці та роботодавців, а також зміна власних світоглядних позицій педагогічних працівників, їх ставлення до своєї професійної діяльності.

Враховуючи зміни в економіці держави, тенденції до зменшення кількості реально працюючих підприємств, скорочення працюючих та штучне зменшення облікової чисельності персоналу на підприємствах, співпраця навчального закладу з роботодавцями та замовниками кадрів є актуальною проблемою, оскільки навчальний заклад ставить перед собою задачу оновлення змісту професійного навчання як одну з умов підготовки професійно-компетентного, конкурентоспроможного випускника. Сучасний ринок праці постійно змінює свої пріоритети, тож професійний заклад має характеризуватися гнучкістю у підготовці майбутнього кваліфікованого робітника з високим рівнем професійної компетентності.

Використані джерела

1. Гаврилюк О.О. Розробка перспектив розвитку навчального закладу відповідно потреб ринку праці та професійно-кваліфікаційних вимог до фахівців: Навчально-методичний посібник / О.О. Гаврилюк. – Хмельницький: ХНУ, 2005. – 46с.
2. Гуревич Р.С. Теорія і практика навчання у професійно-технічних навчальних закладах: Монографія / Р.С. Гуревич. – Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 410 с.
3. Десятов Т.М. Професійні стандарти: теоретичні аспекти і методика: Методичний посібник/ Т.М. Десятов, М.І.Пальчик, Н.П. Паршина [За ред. Н.Г. Ничкало]. – К.: Видавництво «Арт Економі», 2011. – 234с.
4. Загіка О.О. Дидактичні завдання професійної освіти в умовах гуманізації та демократизації педагогічних відносин / О.О. Загіка // Професійно-технічна освіта: пошуки шляхів оновлення: Матеріали науково-практичної конференції / Інститут післядипломної освіти ІПП УМО (м.Донецьк). – Донецьк.: ІПО ІПП УМО (м.Донецьк), 2010. – С.88-93.
5. Загіка О.О. Практика використання інноваційних освітніх технологій у навчально-виховному процесі вищого професійного училища / О.О. Загіка // Педагогічний дискурс: зб. наук. праць [гол. ред. А.Й. Сиротенко]. – Хмельницький : ХГПА, 2009. – Вип.5.– 253 с. – С.88-93
6. Єрмаков І.Г. Життєтворчі компетенції особистості: Практико-зорієнтований посібник / І.Г. Єрмаков, Д.О. Пузіков. – Донецьк.: Каштан, 2007. – 242с.

7. Єрмакова З.І. Теоретичні засади проблеми формування комунікативної компетентності випускника ПТНЗ/ З.І. Єрмакова // Професійно-технічна освіта: пошуки шляхів оновлення: Матеріали науково-практичної конференції / Інститут післядипломної освіти ІПП УМО (м.Донецьк). – Донецьк.: ІПО ІПП УМО (м.Донецьк), 2010. – С.79-83.
8. Профтехосвіта України: ХХ століття: Енциклопедичне видання. / [за ред. Н.Г Ничкало]. – К.: Видавництво «АртЕк», 2004. – 876с.
9. Радкевич В.О. Інноваційні процеси в сучасній професійній школі / В. О. Радкевич // Професійно-технічна освіта, 2005. – №1. – С. 9–13.
10. Сисоєва С. О. Інформаційна компетентність фахівця: теорія та практика формування. Навчально-методичний посібник/ С.О. Сисоєва, Н.В. Баловсяк. – Чернівці: Технодрук, 2006. – 208 с.
11. Щербак О.І., Куклін О.В. Організація підготовки фахівців із комерційної діяльності./ О.І. Щербак, О.В. Куклін – Львів: Оріана-Нова, 2001. – 220с.

Renovation of the professional education content of qualified commercial working staff (on supply agent example)

Resume. Contradiction between social order and available state of qualified staff professional training caused by changes in technologies and production management, new demands to working force, needs the search of new approaches in training of future working staff. Article is an attempt to find out the ways of renovation training qualified commercial working staff content.

Key words: professional education content, professional and personal qualities of graduate, competence approach.

Обновление содержания профессиональной подготовки квалифицированных рабочих коммерческого профиля (на примере агентов по снабжению)

Резюме. Противоречие между социальным заказом и существующим состоянием специальной профессиональной подготовки квалифицированных кадров, обусловленное изменениями технологий и организации производства, новыми требованиями к рабочей силе, требует поиска новых подходов в подготовке будущих рабочих. Автор статьи предлагает определить пути обновления содержания профессионального обучения квалифицированных рабочих коммерческого профиля

Ключевые слова: содержание профессиональной подготовки, профессиональные и личные качества выпускника, компетентностный подход.

